

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д.ю.н. *Маргарита Иванова Чинова*, СУ „Св. Климент Охридски“, шифър 05.05.17, определена със заповед № 376 от 19.06.2020г. на ректора на Варненския свободен университет „Черноризец Храбър“ за външен рецензент за защита на дисертационния труд на *Катерина Геннадиивна Шаповалова* на тема „Спазване на принципа за законност от прокурора в досъдебното разследване (процесуални и криминалистически аспекти) по конкурса за присъждане на образователната и научна степен „Доктор“ по професионално направление 3.6 „Право“, докторска програма „Криминалистика“

Дисертационният труд е с обем от 238 страници, като включва увод, изложение в три глави, заключение, списък с използвана литература и приложения. Съдържанието на всяка от главите е разпределено в отделни параграфи. Списъкът на използваната литература се състои от 250 заглавия на български, руски и английски езици.

Темата на дисертационния труд е актуална и значима. Дисертацията е една от първите квалификационни работи в правната наука на Украйна за изследване на организационните и правни основи за осигуряване от прокурора на законността на досъдебното разследване.

Целта на изследването е цялостното разработване на съвременни подходи за решаване на съществуващите проблеми на процесуалната дейност на прокурора за осигуряване на законността при вземане на процесуални решения и извършване на процесуални действия в наказателното производство, както и формулиране на научно обосновани препоръки за подобряване на съществуващото законодателство и практиката по неговото прилагане.

Тази цел е постигната чрез успешното решаване на редица конкретни задачи като: механизмите за обезпечаването на законността в наказателното производство; правния статус на прокурора и принципите на дейност в наказателното производство; съвременното състояние на обезпечаването на законността от прокурора в хода на досъдебното

разследване. Методиката на изследването е подбрана удачно и правилно.

Полезността на дисертационния труд се изразява в обстоятелството, че са дадени десетки конкретни и конструктивни предложения за подобряване на съществуващите законови правила. Тези предложения са формулирани не само на идейно ниво, а се предлагат примерни редакции на съответните текстове, които трябва са изменят или допълнят. В същото време са изведени и многобройни препоръки, специално адресирани към съдебната практика, които ще облекчат компетентните органи в тяхната дейност. Този труд е полезен и за науката, защото съдържа и десетки чисто доктринерни обобщения.

За изготвянето на труда е проучена изключително богата литература. Проучена е и съдебната практика, включително и тази на Европейския съд по правата на човека.

При оценката на рецензията труд могат да се открият няколко направления, които са определящи за неговата теоретична и практическа значимост и които могат да се оценят като *конкретни научни приноси*.

Глава първа е посветена на механизмите за обезпечаването на законността в наказателното производство.

В първия параграф е изследвана същността на законността при разследването на престъпления. В законодателството на Украйна липсва легално определение на понятието „законност”. Това понятие продължава да е само доктринерно. В дисертационния труд са обобщени различните дефиниции, дадени на това понятие от други автори. На базата на тези определения е формулирана и собствена теза, според която механизмите за обезпечаването на законността в наказателното производство имат сложна архитектура, след което са обобщени и елементите на тази структура. Тези обобщения трябва да се оценят като значим теоретичен принос.

В същия параграф са формулирани и спецификите на принципа на

законността в хода на досъдебното разследване. Дифинирането на спецификите и ролята на прокурора при осигуряването на законността в хода на разследването има не само значение за доктрината, но и за практическата дейност. Допълнена е с нови аргументи и тезата, че субекти на наказателнопроцесуална отговорност са не само лицата, привлечени към наказателна отговорност, но и длъжностните лица, които осъществяват наказателното производство. Самостоятелно са изследвани и спецификите на отговорността на длъжностните лица, които осъществяват наказателния процес, което също може да се оцени като научен теоретичен принос.

Вторият параграф на глава първа е посветен на субектите, които обезпечават законността в хода на досъдебното разследване. Приведени са множество научни аргументи за обосноваване на тезата, че субектите, които са длъжни да обезпечат законността са само представителите на държавната власт, а не всички участници в наказателното производство. Обезпечаването на законността не може да бъде задължение за гражданите, доколкото законите се приемат и прилагат за реализация на техните права и свободи. Затова в дисертацията се прави разграничение между законността като режим и като принцип. С цел ясно и точно определяне на властническите субекти, които обезпечават законността се предлата примерна нова редакция на т. 19 на чл. 3 НПК на Украйна.

В същата част на изложението детайлно са изследвани механизмите, които се предвидени и които използват различните държавни органи, които обезпечават законността при провеждане на досъдебното разследване. В тази връзка е направено предложение за допълнение на чл. 9 НПК на Украйна. Посочени са и противоречията между отделните разпоредби на НПК на Украйна, като са предложени и съответните начини чрез законодателни промени да се преодолеят същите. В този смисъл са налице научни приноси не само чисто доктринерни, но и предложения, които ще имат значение за изменение и допълнение на законодателството.

Параграф трети е посветен на ролята на прокурора за съблюдаването на законността при ограничаването на конституционни права и свободи в наказателното производство. На първо място е изследвана ролята на прокурора при обезпечаване на правото на защита на обвиняемия. В тази връзка е направено предложение за допълнение на чл.276 НПК на Украйна – следователят, прокурорът или друго длъжностно лице са длъжни да разяснят на обвиняемия същността на обвинението. След връчване на лицето на акта на обвинението, следователят или прокурорът незабавно провеждат разпит на обвиняемия. Тези предложения са достатъчно добре обосновани и заслужават вниманието на законодателния орган на Украйна.

Глава втора – прокурор, неговият правен статус и принципите на дейност в наказателното производство.

Първият параграф е посветен на правните основи на прокурорската дейност в наказателното производство. В тази част на изложението като принос може да се отчете направеният анализ на конституционната реформа в Украйна в сила от 30.09. 2016 г. Подчертан е проблемът, че до настоящия момент не са внесени съответни изменения в действащото законодателство, включително и НПК, което създава колизии и практически проблеми и в дейността на прокуратурата. В дисертационния труд правилно се приема, че няма пречка да се употребява понятието „надзор” като синоним на понятието „организация и процесуално ръководство над досъдебното разследване”. Заслужава внимание направеното предложение да се допълни Конституцията на Украйна като се уреди и правото на защита на пострадалия, които е важен участник в досъдебното разследване.

В параграф втори на тази глава е изследван правният статус на прокурора. Ще допринесе за обогатяване на съществуващите познания разглеждането на понятието „правен статус” и в частност този на прокурора. Приносни моменти се съдържат и в изследването на

надзорните правомощия на прокурора, което има значение не само за обогатяване на правните познания, но и за практиката по прилагането на закона. В дисертацията са детайлно обобщени правомощията на прокурора за гарантиране на законността в хода на разследването. Отделно са изследвани и групирани правомощията на прокурора свързани с организацията и движението на наказателното производство, тези за защита на правата и законните интереси на личността, свързаните с формулиране на публичното обвинение, както и правомощията във връзка с международното сътрудничество по наказателни дела, поддържането на обвинението пред съда, протестирането на съдебните решения и тяхното изпълнение. Изследвани са конкретните правомощия на прокурора при запознаване с материалите по делото в хода на досъдебното разследване; при запознаване с материалите, съдържащи основание за прилагане на мерки за процесуална принуда, които се вземат по решение на следствения съдия. В тази връзка са формулирани ценни указания към правоприлагащите органи, които биха имали значение в тяхната дейност. С допълнителни научни аргументи е споделена тезата, че предоставянето на правомощия на прокурора когато не е възможно да се изпълнят от следствения съдия като тероризъм и други обстоятелства (чл.615 НПК), е в нарушение на Конституцията на Украйна. Въвеждането на превантивното задържане по Закона за борба с тероризма също е обосновано с редица научни аргументи, че противоречи на Конституцията на Украйна. В дисертационния труд е формулирано и предложение за приемане на нова разпоредба в НПК на Украйна (чл.37), която да дефинира понятието „неефективен надзор”, което би било от важно значение за законодателната практика. За правоприложната дейност интерес представляват и предложените фактори за определяне на границите на надзора за законност по време на досъдебното разследване.

Третият параграф на тази глава е посветен на етическите проблеми

на съвременната криминалистика: принципите на дейност на прокурора в наказателния процес. В тази част на изложението са анализирани принципите на дейност на прокурора, така както са въведени в Закона за прокуратурата на Украйна. В детайли е изследван принципът за върховенството на закона, принципът на законността; на публичността; обезпечаване на правата и свободите и личната неприкосновеност; уважаване на човешкото достойнство; неприкосновеността на личния живот. Това има значение за обогатяване на правите познания по тази тематика, както и за самата правоприложна дейност.

Глава трета – съвременното състояние на обезпечаването на законността от прокурора в хода на досъдебното разследване.

В параграф първи е илюстрирана ролята на прокурора като гарант за законността при регистрирането и разглеждането на сигнали за извършени престъпни посегателства. В дисертационния труд са предложени и изследвани мерките, които трябва да се предприемат за обезпечаване на законността при извършването на тази дейност. Анализирани са изискванията за пълнота и правилност при регистрацията на получените сигнали; срокът за тяхната регистрация; обоснованост на началото на досъдебното разследване; спазване на правилата за подследствеността; определяне на механизма за досъдебното разследване; законност и обоснованост при провеждане на първоначалните действия по разследването; гарантиране на правата и законните интереси на участниците в разследването. Освен това са обобщени и пропуските на практиката при регистрацията и разглеждането на сигналите за престъпления. Формулирани са и редица конкретни указания към правоприлагащите органи за по-ефективното извършване на тази дейност. Направени са и предложения *de lege ferenda* (чл.214 НПК на Украйна), което е ценно за правотворческата дейност.

В параграф втори на тази глава е изследвана ролята на прокурора при

прилагането на мерките за принуда в хода на производството. След като са взети предвид различните разбирания за понятието „принуда“, в дисертационния труд е дадена собствена дефиниция на понятието „принуда“ в наказателния процес, което е и важен приносен момент, защото обогатява съществуващите знания по тази тематика. Изследвани са и са обобщени най-честите процесуални нарушения, които се срещат в практиката при налагането на мерки за неотклонение и други мерки за процесуална принуда. Специално внимание е отделено на проблемите на практиката при задържането на лица, както от съдебни, така и от несъдебни органи. Алгоритъмът на действията на прокурора за съблюдаване на законността при налагането на мерки за принуда предполага: иницирането за налагане на мерките за принуда да се извършва при пълно съответствие със закона; участието в съдебното заседание при налагането на принудителни мерки; съдействието при изпълнението на наложените мерки. Тези постулати имат важно значение в практико-приложната практика. Правилно се предлага да се допълни разпоредбата на чл.184 НПК на Украйна, за да се гарантира обезпечаването на законността от прокурора при налагането на мерки за принуда, особено при задържането под стража. Направено е и друго предложение – за допълване на разпоредбата на чл.193, ал.1 НПК на Украйна, за да се уреди възможност да присъства в съдебното заседание при определянето на мярка за принуда и самото пострадало лице.

В последния параграф са поставени на обсъждане въпросите за криминалистическите аспекти при обезпечаването на законността при извършването на действията по разследването. След анализа на разпоредбата на чл. 36 НПК на Украйна е направен извод и са обобщени правомощията на прокурора при извършване на самото разследване. По същия начин е направено обобщение и за факторите, които трябва да има предвид прокурорът, когато прави искане до съда за разрешение за

извършване на съответното действие по разследването. В тази връзка е предложена и нова редакция на чл.36 НПК на Украйна. Приемането на такъв текст би способствал за максималната оперативност в действията на прокурора, своевременно провеждане на следственото действие, а така също в действията на следователя и оперативните работници. Затова направеното предложение de lege ferenda заслужава вниманието на законодателния орган на Украйна. Направено е и предложение за нова редакция на разпоредбата на чл.234 НПК на Украйна за целите на обиска.

Разгледани са криминалистическите и процесуални особености при провеждането на различни действия по разследването – оглед, обиск, разпит, следствен експеримент. Обоснована е правилна теза, че прокурорът, за да не се допускат нарушения и грешки, е целесъобразно да участва при провеждането на процесуалните действия преди всичко по тежки престъпления. Изследвана е и ролята на прокурора при извършване на тайните способности за доказване. В тази връзка са обобщени често допусканите пропуски и нарушения при провеждането на действията по разследването. Формулирани са и конкретни препоръки към следствено-прокурорските органи, поради което в тази част изследването би било от значение за практическата дейност.

Авторефератът е изготвен при спазването на всички правила и коректно отразява целта и задачата на дисертационния труд, както и научните приноси.

Към дисертационния труд могат да се направят и следните *препоръки*:

Първо, трябва да се задълбочи теоретичното изследване на специфичните принципи на дейност на прокурорския надзор за законност при извършването на досъдебната дейност.

Второ, трябва да се задълбочи изследването със сравнително проучване и на българското законодателство и правна литература. В дисертацията този подход е използван твърде пестеливо.

Трето, трябва да се задълбочи самото изследване, защото в някои свои части то представлява преразказ на популярни тези и становища.

Направените препоръки не намаляват достойнствата на рецензирания труд и не разколебават извода, че той отговаря на изискванията за присъждане на научната и образователна степен „доктор”.

В заключение: като имам предвид качествата на представения дисертационен труд, научните приноси, които се съдържат в него и важното му теоретично и практико-приложно значение, давам положителна оценка на същия и си позволявам да препоръчам на *Катерина Геннадиевна Шаповалова* да бъде присъдена образователната и научната степен „Доктор”, професионално направление 3.6 „Право”, докторска програма „Криминалистика”

10.07.2020 г.,

София

/...../

проф. д.ю.н. М. Чинова

